

УДК 241.83 (477.83/.86) «1953/1980»

Ольга МАСЛІЙ

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

**ПОЛІТИКА РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ
ЩОДО ЖІНОЧИХ ЧЕРНЕЧИХ СПІЛЬНОТ УГКЦ У ГАЛИЧИНІ
(1953 - ПЕРША ПОЛОВИНА 1980-х рр.)**

У статті досліджується нелегальна діяльність десяти жіночих чернечих спільнот Української Греко-Католицької Церкви після їх ліквідації сталінським тоталітарним режимом на території західних областей Української РСР з 1953 р. до першої половини 1980-х рр. Основну увагу приділено аналізу форм і методів політики радянської влади щодо жіночих монаших спільнот з метою їхньої остаточної ліквідації, розкрито способи тиску владних структур на діяльність монашества.

Ключові слова: *нелегальна діяльність, переслідування, Українська Греко-Католицька Церква, чернечі спільноти.*

Зміна партійного керівництва після смерті Й. Сталіна і початок хрущовської «відлиги» дали початок новому етапу в діяльності Української Греко-Католицької Церкви (далі - УГКЦ) - «катакомбному». Основними промоторами церковного життя в підпіллі були єпископи, священники, монахи, монахині й миряни, які залишалися вірними релігійним переконанням. Однак їхня діяльність упродовж періоду заборони УГКЦ супроводжувалася переслідуваннями, застрашуваннями, ув'язненням представниками державних органів контролю. Радянська влада продовжувала вести систематичну кампанію проти Церкви з метою домогтися її остаточної ліквідації і дискредитації в очах суспільства.

У сучасній історичній науці окремі розвідки в контексті історії Церкви про політику радянської влади щодо жіночих чернечих спільнот у Галичині досліджуваного періоду знайшли відображення в працях Б. Савчука, Б. Головина, схм. Х. Гнатів, О. с. С. Сало та деяких ін. Науковий інтерес представляють документи радянських органів влади, опубліковані В. Сергійчуком, матеріали з життя УГКЦ у період її переслідування, зібрані Інститутом історії Церкви Українського Католицького Університету (м. Львів). Основу для написання статті склали матеріали Державного архіву Івано-Франківської області (ф. Р-388), Державного архіву Львівської області (ф. Р-1332) і Галузевого державного архіву Служби безпеки України в м. Києві, що дозволили проаналізувати становище монашества під радянською владою.

Ієрархи УГКЦ передбачили нелегкі умови існування Церкви при комуністичній владі. Ще задовго до відновлення радянської влади в Західній Україні та майбутніх гонінь греко-католиків єпископ Г. Хомишин незадовго до свого арешту навесні 1945 р. передав через настоятелів Чину сестрам

Василіянкам настанову - звільнення від обітів послуху й убожества, залишаючи чинним тільки обіт чистоти [17, с. 174, 175].

Митрополит А. Шептицький у листопаді 1939 р., під час першого приходу радянської влади, писав у своєму пастирському посланні «До монахів і монахинь та всіх, що спільно живуть по євангельським радам», що «не монаша одежа робить людину монахом (монахинею), а дух покори, молитви, жертвенної любові ближнього й праці для нього» [19, с. 12, 13]. В іншому пастирському посланні «Про тих, що живуть по євангельських радах» 31 жовтня 1940 р. митрополит наголошував: «Монастирі зліквідовані, але монашество не перестало існувати, бо воно оперте на словах-радах Ісуса Христа... Дорогі сестри, жиючи серед світських людей без тої помочі, яку дає спільне життя по монашим правилам, не переставайте бути монахинями-дівицями, посвяченими Всевишньому у виконанні євангельських рад, працюйте для піддержання християнського духа в народі, для освячування християнських родин і утвердження перед тяжкою небезпекою, яка до них наближається. Працюйте над навчанням катехизму, виробляйте культ святих передань, життя в родині і в кожній парохії, в якій будете жити, помагайте душпастирям в їх тяжкій праці» [19, с. 91]. Саме ці настанови ієрархії Церкви стали джерелом сили для багатьох богопосвячених осіб протягом усього часу вимушеного підпілля.

Хрущовська «відлига» в середині 1950-х рр. започаткувала процес амністії для політичних в'язнів. Після звільнення представників УГКЦ державні органи влади розпочали новий етап переслідування. Радянську владу турбувало повернення із заслання і тюрем великої кількості греко-католицьких священиків, які продовжували нелегальні богослужіння і мали на меті відновлення УГКЦ. 6 серпня 1956 р. була надана «Інформація голови Ради в справах Російської православної церкви при Раді Міністрів СРСР Г. Карпова до Центрального Комітету Комуністичної партії України про необхідність детального вивчення дій колишніх уніатів», у якій, зокрема, писалося: «У даний час 243 особи із 344 репресованих у період 1945-1950 рр. уніатського духовенства звільнені. Повертаючись до місця свого проживання, частина цього греко-католицького духовенства проводить богослужіння і виконує релігійні обряди» [16, с. 288, 289].

Радянська влада, взявши із середини 1950-х рр. курс на лібералізацію існуючого режиму, не послабила антирелігійної пропаганди та контролю над релігійними переконаннями багатьох людей. 25 січня 1966 р. спільною постановою ЦК КПУ та РМ УРСР Рада в справах Російської православної церкви (створена 1943 р.) і Рада уповноваженого в справах релігійних культів при Раді Міністрів СРСР (створена 1944 р.) були об'єднані в єдиний орган - Раду в справах релігійних культів при Раді Міністрів СРСР по Українській РСР [14]. У положенні «Про Раду в справах релігійних культів при Раді Міністрів СРСР» від 10 травня 1966 р. були передбачені наступні функції уповноважених Ради в справах релігій при Раді міністрів СРСР: здійснення контролю за правильним застосуванням законодавства про культу місцевими

радянськими органами, посадовими особами, всіма громадянами; інформування Ради про діяльність релігійних організацій, усі випадки порушення законодавства про культу на території республіки, краю, області та ін. [14].

У кожній з 25-ти областей Української РСР діяв уповноважений Ради в справах релігійних культів, який здійснював контроль за діяльністю не тільки легальних релігійних організацій, але й заборонених. До таких нелегальних релігійних громад належала УГКЦ, що, як відомо, згідно рішень Львівського псевдособору 8-10 березня 1946 р., після возз'єднання з Російською Православною Церквою припинила своє існування. Саме уповноважений Ради в справах релігійних культів займався боротьбою із «залишками уніатства»: єпископами, священиками, чернечими спільнотами і мирянами.

Ліквідація монастирів на території Галичини тривала з 1946 до 1950 рр. У підпілля перейшло дев'ять жіночих чернечих спільнот: Згромадження сестер милосердя св. Вікентія (далі - ЗСМСВ), Згромадження сестер мирносиць (далі - ЗСМ), Згромадження сестер Непорочного Серця Марії Фатімської (далі - Згромадження сестер НСМФ), Згромадження сестер Пресвятої Родини (далі - ЗСПР), Згромадження сестер священомученика Йосафата (далі - ЗССЙ), Згромадження сестер служебниць Непорочної Діви Марії (далі - ЗССНДМ), Згромадження сестер святого Йосифа-Обручника Пречистої Діви Марії (далі - згромадження сс. св. Йосифа-ОПДМ), Сестер чину святого Василя Великого (далі - ЧСВВ) і Свято-Покровський монастир Студійського уставу. 21 квітня 1957 р. в УГКЦ було створено ще одне жіноче згромадження - сестер Пресвятої Євхаристії.

Владу особливо непокоїла діяльність уніатських монахинь, що творили невеликі спільноти, як правило, по три-чотири особи. У доповідній записці працівників ЦК КПУ В. Нікуліна і М. Гладаревського секретареві ЦК КПУ С. Червоненку про боротьбу із залишками унії в західних областях України за 19 січня 1959 р. зазначалося: «Діяльність уніатського духовенства після возз'єднання значно ослабла, все ж повністю вона не ліквідована. Певна частина неvoz'єднаних священиків продовжує відправляти нелегально церковні служби і треби, ... використовуючи для цього колишніх мешканців ліквідованих уніатських монастирів» [16, с. 319].

Монаші згромадження активізували свою діяльність після повернення із заслання членів своїх спільнот у період хрущовської «відлиги». Упродовж 1954-1960 рр. з ув'язнення повернулися сестри василіянки - 23 монахині (на жаль, одна засуджена відійшла з життя на засланні), сестри служебниці - 27 монахинь, сестри св. Йосифа-ОПДМ - 8 монахинь (4 померли на засланні), 8 монахинь Студійського Уставу та 4 сестри Згромадження Пресвятої Родини, усього - 70 сестер [18, с. 321-366; 10, с. 437; 15, с. 12; 11, с. 45, 46; 9, с. 1]. Однак процес їхнього повернення на практиці затягнувся на декілька років.

На перших порах монахині, які повернулися із заслання, мали труднощі з пропискою. Про це, зокрема, дізнаємося зі спогадів с. Веніамини

Марцінковської ЗСПР, яка у 1957 р. приїхала в Галичину разом із с. Андреєю Брошнівською: «Нас ніде не хотіли приписати, абсолютно. Ми всюди їздили, по цілій Галичині, просилися - нікуди нас не приймали. Ми у Львові були, ми були в Івано-Франківську, ми були в Тернополі, в Заліщиках ... Відмова була одна - їдьте назад, де були» [5, с. 35]. Ніхто із сестер не повернувся назад на місце заслання, а за сприянням знайомих, небайдужих людей їм таки вдавалося приписатися на території Галичини, де вони раніше проживали. Серед черниць, які повернулися із заслання, були колишні настоятельки. Саме вони розпочали активну працю над згуртуванням і об'єднанням членів своїх богопосвячених спільнот, щоб поодинокі будинки, в яких проживали монахині в нелегальних умовах, стали центрами релігійного життя. Був відновлений також зв'язок між членами монашої спільноти, які належали до одного згромадження, чину чи монастиря.

Упродовж нелегального існування чернечих спільнот, від часу ліквідації всіх монастирів у 1950 р. аж до легалізації УГКЦ 1989 р., усі черниці, які прийшли в монастир до офіційної заборони Церкви, перебували на обліку в уповноваженого Ради в справах релігійних культів. Радянські адміністративні органи, відновивши свою владу в Галичині на завершальному етапі німецько-радянської війни влітку 1944 р., розпочали збір інформації про кожну черницю. У період сталінського режиму монахинь неодноразово викликали в Народний комісаріат внутрішніх справ, де їх розпитували про особисті біографічні дані (рік народження, імена батьків, родичів, рід заняття, причину вступу до монастиря, освіту, місцевості проживання тощо), можливий контакт з німецькими фашистами під час війни, священниками УГКЦ та ін. [1, арк. 9-11]. Зібрана інформація про монахинь зберігалася в уповноваженого Ради в справах релігійних культів у кожній області, який здійснював контроль за функціонуванням нелегальних чернечих спільнот.

Протягом усього періоду заборони УГКЦ у Дрогобицькій (до 1959 р.), Львівській, Станіславській (з 1962 р. - Івано-Франківській) і Тернопільській областях обласними уповноваженими здійснювався контроль за діяльністю і кількістю монахинь. У 1962 р. голові ради в справах Російської православної церкви при РМ СРСР В. Куроєдову в Москві було надіслано «Інформаційне повідомлення про хід виконання плану заходів Ради в справі ліквідації залишків унії», написане уповноваженим Ради по Львівській області М. Винниченком. Він повідомляв, що «монашого елемента на території області нараховується 421 особа. Уніатські священники опираються на монаший елемент і залишки груп монахинь Орденів «Василіянок», «Студиток», «Служебниць», «Св. Вінкентія». У Львові таких груп є п'ять, а в районах Львівської області діє 22 такі групи» [3, арк. 1, 2].

Для органів влади, як правило, був добре відомий поділ черниць УГКЦ на чини, згромадження і монастирі. У звітах уповноваженого, крім даних про місце проживання, праці, традиційно зазначалося, до якої чернечої спільноти належить дана особа: «василіянка», «йосифітка», «служебниця» та ін. Дуже

рідкісними були записи представника державних органів влади, - «невідомо якого чина» [2, арк. 17-20]. В. Куроєдов отримував дані не тільки про кількість черниць на території Львівської області, але й інформацію про настоятелів цих спільнот. «Дві групи монахинь ордену «св. Вінкентія», - писав він у 1962 р., - очолює настоятелька Поппе Аліція (с. Єлизавети Аліція Поппе. - *О. М.*), піддана Бельгії. Дві групи монахинь ордену «василіянок» очолює ігуменя Слободян (м. В. Слободян. - *О. М.*). Одна група монахинь «служебниць» на чолі з монахиною Дубик (с. Андрея Дубик. - *О. М.*)» [3, арк. 2].

Радянська влада використовувала щодо нелегальної УГКЦ різноманітні методи контролю за діяльністю єпископів, священників і монахинь. Галузевий архів Служби Безпеки України в м. Києві містить фонд колишнього КДБ під назвою «Групова агентурна розробка» [4]. Матеріали даного фонду подають інформацію про форми контролю працівників КДБ за впливовими діячами Церкви: вербування осіб, які були залучені в «розробку»; строгий контроль за листуванням; використання так званої «літерної техніки» - це спеціально сконструйовані або пристосовані технічні пристрої (радіоелектронні, оптичні, інфрачервоні, кіно-фотографічні і т. п.), призначені для таємного застосування органами КДБ у цілях отримання оперативної інформації.

Зокрема, у справі «Рифи» фонду «Групова агентурна розробка» знаходимо перелік осіб, що «розроблялися» в агентурній справі в 1958 р.: Й. Сліпий, М. Чарнецький, А. Бойчук, О. Хіра, І. Маргітич, М. Ісопенко, І. Солтис, А. Зофневський, Ю. Роман [4, арк. 2]. У «розробку» перелічених осіб було введено дев'ять агентів під псевдонімами: «Сідоров» (з 1956 р. співпрацював з КДБ), «Східний» (з 1956 р.), «Первенцов» (з 1957 р.), «Путніс» (з 1957 р.), «Ніна» (з 1957 р.), «Тихий» (з 1951 р.), «Сова» (з 1957 р.), «Хомишин» (з 1957 р.), «Жемчужина» (з 1957 р.) [56, арк. 16]. На жаль, названа справа зі зрозумілих причин не містить інформації про справжні імена і прізвища агентів, але з опрацьованого матеріалу можна впевнено стверджувати, що ці особи належали до найближчого оточення діячів нелегальної Церкви. Завданням агентів було ввійти в довіру представників греко-католицького духовенства, отримати інформацію про становище підпільної Церкви і докладно все передати в органи КДБ.

У «Групову агентурну розробку» КДБ була взята також настоятелька ЧСВВ м. Й. Ісопенко, яка в листопаді 1955 р. повернулася з виправних таборів і проживала в м. Станіславі. Органам КДБ вдалося до «розробки» мати Йосифи залучити агента під псевдонімом «Жемчужина» - невідомої нам особи, яка була близькою до черниць Василіянок. У «Справі по ділу-формуляр № 5181 на Ісопенко М. І.» міститься інформація, яку надавала «Жемчужина» представникам КДБ - від переліку поїздок м. Й. Ісопенко, з метою відвідин сестер у місцевостях, де вони проживали, до копії листів, які приходили на адрес Філевич (ім'я невідоме) з США [4, арк. 85-95]. Мати Марія Должицька ЧСВВ (раніше проживала в монастирі с. Словіта на Львівщині, а перед Другою світовою війною виїхала до США. - *О. М.*)

писала листи від імені Генеральної настоятельки ЧСВВ до сестер в радянській Україні. Згідно таємних записів КДБ, «Должицька була близькою до керуючих кіл католицької церкви в США» [4, арк. 90]. Однак, для органів КДБ м. М. Должицька не була відома як монахиня, бо не підписувала свої листи чернечим ім'ям.

У січні 1958 р. агент «Жемчужина» передала органам КДБ лист від М. Должицької, в якому в зашифрованій формі повідомлялося, що Генеральна настоятелька ЧСВВ м. З. Безушко з дозволу папи Пія XII на посаду провінційної настоятельки всіх монастирів ЧСВВ у Галичині призначила м. Й. Ісопенко [4, арк. 90]. 26 лютого 1958 р. начальник четвертого відділу КДБ у Станіславській області майор Свистун (ім'я не вказане) вніс текст листа, отриманого від агента «Жемчужини», в справу м. Й. Ісопенко: «Мама «Зіна» перебуває у нас на візитації. через місяць чи два повернеться до татка. Мама бажає, щоб «Юзя» всім допомагала. Не знаю, чи отримає вуйко Василій лист від мами про це. Дайте почитати цей лист вуйкові» [4, арк. 91]. Хоч лист був написаний дуже законспіровано, алегорично («мама» - архимандриня м. З. Безушко, «татко» - папа Пій XII, «Юзя» - чернече ім'я м. Ісопенко - Йосифа, а вуйко Василій - о. В. Величковський. - О. М.), однак представники КДБ зуміли його розшифрувати при допомозі підсланих агентів.

Серед завербованих осіб були, як свідчать матеріали «групової агентурної розробки», навіть священники. Так, м. Й. Ісопенко «розробляли» агенти «Путніс» і «Олеша». Саме агент «Путніс» повідомив КДБ 7 червня 1957 р. про прохання м. Йосифи відправляти таємне Богослужіння кожної першої суботи місяця на честь Матері Божої для сестер Василянок у римокатолицькому костелі м. Станіслава (костел діяв до лютого 1960 р. - О. М.) [4, арк. 176]. З метою співпраці з монахинями і отримання подальшої інформації агент «Путніс» отримав дозвіл від КДБ служити такі Богослужіння в костелі. На жаль, нам не вдалося встановити справжні імена священників УГКЦ, які змушені були піти на співпрацю з органами КДБ.

Органам влади про діяльність монахинь УГКЦ надавали інформацію і представники РПЦ. У 1964 р. на обліку уповноваженого в справах релігії у Львівській області перебувало 204 «колишні уніатські» монахині. Таку інформацію представник державних органів влади отримав з «рапортів отців благочинних» у Львівській області (благочинний - служитель православної церкви, що керує церквами кількох парафій). Священники РПЦ через тиск і погрози органів КДБ нерідко були змушені до співпраці з відповідними структурами передавати відомості про греко-католицьких черниць. Зокрема, в «рапортах отців благочинних» за 1964 р. зазначалося, що у м. Львові проживало 54 уніатські монахині. «Благочинний» М. Пашковський інформував, що дев'ять монахинь «проводять активну уніатську діяльність, а 45 - не діяльні в релігійних справах» [2, арк. 17-20].

Про діяльність монахинь в умовах офіційної заборони УГКЦ на території Львівської області з архівних матеріалів станом на 1964 р.

дізнаємося наступне: «Усього, згідно рапортів, дуже не докладних, оо. Благочинних по Львівській області проживає 150 колишніх уніатських монахинь, у тому числі: 23 проявляють уніатську, ворожу Православній церкві діяльність, а 127 є недіяльними» [2, арк. 25-33]. Отців благочинних непокоїли навіть «недіяльні» черниці. Свідченням цього була заява протоієрея РПЦ М. Пашковського: «Монахині мовчать, однак своїм ігноруванням церкви (йдеться про Російську православну церкву. - О. М.) виявляють свою неприхильність до неї» [2, арк. 26].

Складовою процесу переслідування монахинь органами КДБ була дискредитація чернечого способу життя в пресі. Так, 26 червня 1960 р. в газеті «Львівська правда» була надрукована стаття Є. Дмитрієнко «У тихій обителі», в якій автор у негативному світлі подавав життя черниць милосердя св. Вінкентія і звинувачував їх у співпраці з українськими «буржуазними» націоналістами. Автор статті писав: «Після війни частина ченців, правильно оцінивши ворожу діяльність уніатської церкви, перейшла в православ'я, а частина, назавжди перекресливши ганебне минуле, покинула монастирі і здобула собі повагу радянських людей чесною працею. Але не всі». У публікації було висвітлено устрій чернечої спільноти, вказано монаші і світські імена, прізвища черниць, наголошено на їх антирадянській діяльності: «Скромна сестра Єлизавета. Тиха її обитель. Але це тільки видимість,... у важких скринях колишньої настоятельки були виявлені і такі невід'ємні атрибути чернечого побуту, як антирадянська література, чужі паспорти, великі суми радянських грошей і американські долари, жовто-блакитні прапори покійного Бандери» [13, с. 4].

Органи КДБ або дільничні міліціонери традиційно намагалися залучити монахинь до співпраці, щоб отримати більше інформації про згромадження. Зокрема, с. Модесту Фірманюк ЗСНДМ, яка проживала в м. Жовква на Львівщині, 25 жовтня 1972 р. було викликано в міліцію, причиною цього стала смерть о. Макарія Розумійка ЧСВВ. «Коли помер отець Розумійко, - згадувала с. Модеста, - мене викликали в КДБ і запитали: Чи я піду на похорон? Коли я відповіла, що піду, то представник міліції сказав: «Йдіть і прийдете нам скажете: хто там був? що казали?» [6, с. 12]. Органи влади робили спроби залучити до співробітництва молодих черниць. «КДБ змушували мене до співпраці, щоб я розповідала: що діється в хаті? хто приходить? що моляться?», - згадувала с. Павла Бабій ЗСНДМ, яка до згромадження сестер Службниць вступила 25 квітня 1978 р. і з 1981 р. проживала разом із монахинями в м. Івано-Франківську по вул. Черемшини, 5 [7, с. 19].

Незважаючи на жорстке переслідування властей, тотальний контроль і часті обшуки, вдавалося здійснювати неможливі речі. Так, 13 жовтня 1982 р. Іван Кучма зумів вивезти з УРСР тлінні останки засновниці Згромадження сестер Службниць с. Йосафати Гордашевської і передати до генеральної управи ЗСНДМ у м. Рим. Сам І. Кучма за фахом був лікар-хірург, проживав на території Польщі. У 1979 р. прибув до Риму, щоб провідати свою родичку

с. Павлу Шеремету ЗСНДМ. Під час відвідин сестри служебниці розповіли про своє бажання перевезти тлінні останки с. Й. Гордашевської до м. Риму, в чому І. Кучма вирішив допомогти черницям. З Польщі він написав листа до Л. Брежнєва, тодішнього Генерального секретаря ЦК КПРС і голови Верховної Ради СРСР, з проханням дозволити йому перепоховати «його видатну тітку Михайлину (світське ім'я с. Йосафати. - *О.М.*) Гордашевську» в Польщі, щоб виконати «обіцянку, яку дав своїй мамі». У грудні 1980 р., як це не дивно, одержав позитивну відповідь. Однак тільки восени 1982 р. І. Кучма прибув в радянську Україну. Попри перешкоди, які ставила влада у м. Львові і м. Червонограді Львівської області, в місці поховання с. Йосафати, І. Кучмі вдалося вивезти тлінні останки с. Й. Гордашевської спочатку до Польщі, а пізніше - передати генеральній настоятельці спільноти сестер служебниць до Риму, де сестра й була похована [12, с. 21, 22].

Нелегкою справою був перетин радянського кордону черницями з діаспори. Так, с. Єремія Підлипчак, яка 24 жовтня 1981 р. вступила до провінції сестер Служебниць Матері Божої Неустанної Помочі в Польщі, пізніше згадувала, як їй вдавалося перевозити для сестер в радянській Україні книги, хрестики, чернечий одяг та інші предмети церковного вжитку: «З 1985 р. я декілька разів, - згадувала вона, на прохання настоятелів, відвідувала наших сестер в Україні. Бо мала там свою родину в Коломиї <...>. На кордоні перевіряли, намагалися конфіскувати хрестики, книги, але завжди все закінчувалося добре. Одного разу знайшли в мене Святе Письмо, і взяли на облік, що зобов'язувало мене при поверненні представити на кордоні зафіксовану книгу. То сестри з України дали мені якусь іншу книжку чи то Леніна, чи Маркса, щоб я показала» [8, с. 1]. У своїх спогадах с. Єремія також свідчила, якими важливими були передачі предметів церковного вжитку із Заходу для сестер: «Вони нічого там не мали. Я привозила їм нові корнети (елемент чернечого одягу сестер служебниць. - *О. М.*), бо ми тут у Польщі вже мали, а вони ще не мали» [8, с. 2]. Спільноти сестер Служебниць, хоч і були розділені державним кордоном, але відчували співвідповідальність за своїх сестер в УРСР, незважаючи на свій страх і ризик бути заарештованими, намагалися допомогти монашим спільнотам під радянською владою в будь-який спосіб.

Таким чином, декілька десятиліть комуністичний партійно-тоталітарний режим у Галичині намагався знищити релігійні переконання людей. Чернецтво, хоч і зазнавало постійної дискримінації від представників державних органів влади, не припиняло своєї діяльності навіть після офіційної заборони УГКЦ у 1946 р. Під час нелегального існування монахині перебували під постійним контролем Рад у справах РПЦ та в справах релігійних культів, а з 1965 р. - єдиної Ради в справах релігій при Раді Міністрів СРСР. Як правило, уповноважені в справах релігійних культів, які були представниками названих рад у кожній області УРСР, викликали богопосвячених осіб «на розмови» або приходили до місць, де вони проживали, на обшуки разом з міліцією і представниками КДБ. За

представниками греко-католицького монашества вівся постійний нагляд. Масова антирелігійна й антиуніатська пропаганда створювала для черниць нестерпні умови життя. Однак особисті релігійні переконання багатьох богопосвячених осіб і налагоджена таємна структура УГКЦ стали основою для діяльності Церкви в складних реаліях радянського періоду. Попри очікування влади на остаточну ліквідацію «залишків уніатства» в близькій перспективі, греко-католицькі монаші спільноти, хоч і в дуже обмеженій формі, продовжували функціонувати нелегально.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний архів Івано-Франківської області. - Ф. Р-388 (Уповноважений Ради в справах релігійних культів при РМ СРСР по Івано-Франківській області, 1944-1989 рр.), оп. 2, спр. 6. (Матеріали про роботу греко-католицького монастиря «ордена святого Вінкентія а Павла» вул. Пушкіна, 47 м. Станіслав, 31. 10. 1947-09. 05. 1950), 87 арк.
2. Державний архів Львівської області (ДАЛО). - Ф. Р-1332, оп. 1, спр. 35 (Реєстраційні справи на діючі та зняті з обліку церкви і молитовні будинки, 01. 12. 1964-29. 12. 1964), 107 арк.
3. ДАЛО. - Ф. Р-1332, оп. 2, спр. 31 (Реєстраційні справи на діючі та зняті з обліку церкви і молитовні будинки, 30. 01. 1962-30. 12. 1962), 233 арк.
4. Галузевий державний архів Служби безпеки України в м. Києві. - Ф. 65 (Групова агентурна розробка), оп. 1, спр. 9113 («Рифи»). Т. 1. (24. 01. 1958), 771 арк.
5. Інтерв'ю з с. Веніаминою (Володимирою Марцінковською) ЗСПР, від 25.08. 1994, м. Львів. Інтерв'юер: Л. Купчик // Архів Інституту історії Церкви Українського католицького університету(далі - АІЦ), П-1-1-525, 56 с.
6. Інтерв'ю з с. Модестою (Стефанією Фірманюк) ЗССНДМ, від 13.10. 1993, м. Жовква. Інтерв'юер: С. Смолюк / П-1-1-219, 12 с.
7. Інтерв'ю з с. Павлою (Марією Бабій) ЗССНДМ, від 13.11. 1998, м. Львів. Інтерв'юер: М. Березинська // АІЦ, П-1-1-934, 32 с.
8. Інтерв'ю з с. Єремією Підлипчак ЗССНДМ, 1957 р. нар., м. Перемишль. Запис 19.12. 2015. Інтерв'ю Маслій О. // Особистий архів О. Маслій. - 5 с.
9. Інтерв'ю з с. Наталією Мельник ЗСПР, 1969 р. нар. м. Львів. Запис 02.09. 2015. Інтерв'ю Маслій О. // Особистий архів О. Маслій. - 4 арк.
10. Великий А. о, ЧСВВ. Історія Сестер Службниць (1892-1967) / Атанасій Великий. - Рим, 1968. - 767 с.
11. Гнатів Х., СХМ. Монахині Святопокровського монастиря - у советських тюрмах та на засланнях / схм. Хризантія Гнатів // Наш монастир: тематичний збірник Святопокровського жіночого монастиря Студійського Уставу. - Львів, 1999. - № 11. - С. 45-47.
12. Головин Б. П. Христові обручниці / Б. П. Головин; за ред. С. Костюка. - Тернопіль : Просвіта, 2006. - 156 с.
13. Дмитриєнко Е. В «тихой» обители / Евгений Дмитриенко // Львовская правда. - 1960. - 26 червня. - С. 4.

14. До історії державного органу в справах релігій в Україні: у 2 част. Част. II: 1920-1991 роки [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.religion.in.ua/main/analitica>.
15. Марко М. Життя і діяльність Згромадження сестер св. Йосифа ОПДМ у 1930-1960 рр. / Марія Марко. - Львів: Львівська Богословська академія. 2001. - 18 с.
16. Нескорена Церква. Подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу / [упоряд. Володимир Сергійчук]. - К. : Дніпро, 2001. - 492 с.
17. Савчук Б. Твердиня віри. Історія Станіславського (Івано-Франківського) монастиря сестер Василіянок / Борис Савчук. - Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2011. - 271 с.
18. Сало С. с., ЧСВВ. Провінція Пресвятої Тройці Сестер Чину Святого Василя Великого: нариси з історії / Серафима Сало. - Жовква : Місіонер, 2012. - Т.1. - 432 с.
19. Шептицький А. Пастирські послання 1939-1944 рр. : у 4 т. / Андрей Шептицький. - Львів : «Артос», 2010. - Т. 3. - 828 с.

Olga MASLIY

POLICY OF SOVIET POWER CONCERNING FEMALE RELIGIOUS COMMUNITIES IN GALICIA (1953 - THE FIRST HALF OF 1980 s.)

The article focuses on the illegal activities of ten female monastic communities of the Ukrainian Greek Catholic Church after their elimination by Stalin's totalitarian regime in the western regions of the Ukrainian SSR from 1953 to middle of 1980s. The article deals with the analysis of forms and methods of the Soviet government's policy concerning women religious communities to their final elimination, it reveals the pressure of the authorities on the activities of monasteries.

Keywords: illegal activities, harassment, Ukrainian Greek Catholic Church, monastic communities.